

پرش ها و پانچ ها

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوبه‌ها شعی خراسانی حفظه الله تعالی

موضوع:

احکام؛ نماز؛ نماز مسافر

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: خالد حسن

تاریخ: ۱۳۹۸/۹/۲۶

خداوند فرموده است: «وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا» (النساء / ۱۰۱)؛ «و هرگاه در زمین رهسپار شدید پس بر شما گناهی نیست که از نمازتان بکاهید اگر ترسیدید که کافران شما را به فتنه بیندازند، بی گمان کافران برای شما دشمنی آشکار هستند». در این آیه یک جمله‌ی شرطیه می‌بینیم که عکس آن به این صورت می‌شود: «بر شما گناهی هست که از نماز خود بکاهید اگر نترسیدید که کافران شما را به فتنه بیندازند». لذا این سؤال پیش می‌آید که مخالفت فعلی مسلمانان با این آیه که دلالتش واضح است، چه دلیلی دارد؟ آیا در جای دیگری از قرآن آیه‌ای هست که از چشم من پنهان مانده است؟

پاسخ

تاریخ: ۱۳۹۸/۱۰/۳

این شبهه‌ای قدیمی است که بارها پاسخ داده شده است، ولی منکران حجّیت سنت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلّم که خود را «قرآنی» می‌نامند و کسانی که با منطق و اصول استنباط آشنایی ندارند و در قرآن تدبّر کافی نمی‌کنند، همچنان آن را تکرار می‌کنند.

روایات متواتری رسیده است حاکی از اینکه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلّم نماز را در سفر قصر می‌کرد، اگر چه از فتنه‌ی کافران بیمناک نبود؛ چنانکه از یعلی بن امیه روایت شده است: «قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ: إِنَّمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ وَقَدْ آمَنَ النَّاسُ»؛ «به عمر بن خطاب گفتم: خداوند عزّ و جلّ فرموده است: >که از نماز خود بکاهید اگر ترسیدید که کافران شما را به فتنه بیندازند<، در حالی که مردم ایمن شده‌اند» و در روایت دیگری آمده است که گفت: «قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ: ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْقَصْرَ فِي الْخَوْفِ، فَأَنَّى الْقَصْرُ فِي غَيْرِ الْخَوْفِ؟»؛

«به عمر بن خطاب گفتم: خداوند عز و جل قصر کردن نماز را برای زمان خوف ذکر کرده، پس قصر کردن در زمان غیر خوف برای چیست؟» و در روایت دیگری آمده است که گفت: «قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ: إِفْصَارُ النَّاسِ الصَّلَاةَ الْيَوْمَ وَإِنَّمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾، فَقَدْ ذَهَبَ ذَلِكَ الْيَوْمَ»؛ «به عمر بن خطاب گفتم: مردم در این زمان نماز را قصر می کنند، در حالی که خداوند عز و جل فرموده است: >اگر ترسیدید که کافران شما را به فتنه بیندازند< و آن دوران گذشته است»، پس عمر گفت: «عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ، فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: صَدَقَةٌ تَصَدَّقُ اللَّهُ بِهَا عَلَيْكُمْ، فَأَقْبَلُوا صَدَقَتَهُ»؛ «من نیز مانند تو از این تعجب کردم، پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پرسیدم، پس فرمود: آن صدقه ای است که خداوند به شما بخشیده است، پس صدقه اش را بپذیرید». بنابراین، شکی نیست که قصر کردن نماز در سفر، سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بوده و البته سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم با کتاب خداوند مخالفتی نداشته؛ زیرا شرط «اگر ترسیدید که کافران شما را به فتنه بیندازند» در سخن خداوند، از باب ذکر غالب است و مفهوم مخالف ندارد؛ مانند سخن او درباره ی رهن که فرموده است: «وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانًا مَقْبُوضَةً»؛ «و اگر در سفری بودید و نویسنده ای نیافتید، پس رهنی بگیرید»؛ با توجه به اینکه نیافتن نویسنده در سفر غلبه داشته است و از این رو، آیه بر عدم جواز رهن در غیر سفر دلالت ندارد. به همین ترتیب در سفر، خوف مسلمانان از فتنه ی کافران غلبه داشته است و از این رو، آیه بر عدم جواز قصر کردن نماز در سفر بدون وجود خوف از فتنه ی کافران، دلالت ندارد؛ خصوصاً با توجه به اینکه خوف در سفر، منحصر به خوف از فتنه ی کافران نیست، بلکه طبیعت سفر به اقتضای خروج انسان از وطنش و دور شدن او از چیزهایی که با آنان انس گرفته است، از قبیل خانواده و دارایی اش و خطراتی که در طول مسیر در معرض آن ها قرار می گیرد و نیز غربت، از خوف جدایی نمی پذیرد و با این وصف، سخن خداوند با فحوا ی خود، به دلیل وحدت ملاک، بر اعتبار مطلق خوف دلالت دارد؛ مانند سخن مردی که به فرزندش می گوید: «اشکالی ندارد که زود هنگام از خانه خارج شوی، اگر می ترسی که برای خرید نان دیر شود»، هرگاه ترس از دیر شدن خرید نان بر او غلبه داشته باشد؛ زیرا از آن برداشت نمی شود که اگر او از دیر شدن خرید مایحتاج دیگری ترسید، اشکالی دارد که زود هنگام از خانه خارج شود؛ قطع نظر از آنکه این سخن، بر اشکال داشتن خروج زود هنگام از خانه بدون ترس از چیزی دلالت ندارد؛ با توجه به این قاعده ی عقلایی که اثبات شیء نفی ما عدا نمی کند.

۱. مسند الشافعی، ص ۲۴؛ مسند أحمد، ج ۱، ص ۳۶؛ صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۴۳؛ سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۳۳۹؛ سنن أبي داود، ج ۱، ص ۲۶۹؛ سنن الترمذی، ج ۴، ص ۳۰۹
۲. البقرة/ ۲۸۳

همه‌ی این توضیحات، مبتنی بر دیدگاهی است که می‌گوید آیه‌ی مذکور بیانگر حکم نماز مسافر است، ولی دیدگاه دیگری نیز وجود دارد مبنی بر اینکه آیه‌ی مذکور بیانگر حکم نماز خوف است و اساساً ارتباطی با نماز مسافر ندارد؛ چنانکه روایت شده است که از امام جعفر صادق علیه السلام درباره‌ی این آیه سؤال شد: «وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا»^۱؛ «و هرگاه در زمین رهسپار شدید پس بر شما گناهی نیست که از نمازتان بکاهید اگر ترسیدید که کافران شما را به فتنه بیندازند»، پس فرمود: «هُوَ أَنْ يَرُدَّ الرَّجُلُ رُكْعَتَيْنِ إِلَى رُكْعَةٍ»^۲؛ «آن بدین معناست که مرد دو رکعت را به یک رکعت برگرداند». بنا بر این دیدگاه، می‌توان گفت که قصر کردن نماز در سفر، قصر کردن حقیقی نیست؛ زیرا نماز در اصل دو رکعت بوده که در حضر به آن افزوده شده و در سفر از آن کاسته نشده؛ چنانکه از عایشه روایت شده است که گفت: «أَوَّلُ مَا فُرِضَتِ الصَّلَاةُ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ، فَزِيدَ فِي صَلَاةِ الْحَضَرِ وَأُفْرِتْ صَلَاةُ السَّفَرِ»؛ «نماز در آغاز دو رکعت واجب شد. سپس به نماز حضر افزوده شد و نماز سفر به همان صورت که بود باقی ماند» و گفت: «فُرِضَتِ الصَّلَاةُ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ، فَأُفْرِتْ صَلَاةُ السَّفَرِ وَزِيدَ فِي صَلَاةِ الْحَضَرِ»؛ «نماز در حضر و سفر به صورت دو رکعتی واجب شد. سپس نماز سفر به همان صورت باقی ماند و به نماز حضر افزوده شد» و گفت: «فُرِضَتِ الصَّلَاةُ رُكْعَتَيْنِ، ثُمَّ هَاجَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَعَرَضَتْ أَرْبَعًا وَتُرِكَتْ صَلَاةُ السَّفَرِ عَلَى الْأُولَى»؛ «نماز به صورت دو رکعتی واجب شد. پس بعد از هجرت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم چهار رکعت واجب شد و نماز سفر به شکل نخست باقی ماند» و گفت: «قَدْ فُرِضَتِ الصَّلَاةُ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ بِمَكَّةَ، فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ زَادَ مَعَ كُلِّ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ إِلَّا الْمَغْرِبَ فَإِنَّهَا وَتَرَ النَّهَارَ وَصَلَاةَ الْفَجْرِ لَطُولَ قِرَاءَتِهَا وَكَانَ إِذَا سَافَرَ صَلَّى الصَّلَاةَ الْأُولَى»^۳؛ «نماز در مکه به صورت دو رکعتی واجب شد. پس چون رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم به مدینه آمد، دو رکعت به هر نماز افزود، به جز نماز مغرب که وتر روز است (یعنی تعداد رکعات روز را فرد می‌کند) و نماز صبح که قرائت در آن طولانی است و هرگاه سفر می‌کرد، نماز نخستین را به جای می‌آورد» و از امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که فرمود: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَرَضَ الصَّلَاةَ رُكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ عَشْرَ رُكْعَاتٍ فَأَصَافَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلَى الرَّكْعَتَيْنِ رُكْعَتَيْنِ وَإِلَى الْمَغْرِبِ رُكْعَةً فَصَارَتْ عِدِلُ الْفَرِيضَةِ لَا يَجُوزُ تَرْكُهُنَّ إِلَّا فِي سَفَرٍ وَأُفْرِدَ الرُّكْعَةُ فِي الْمَغْرِبِ فَتَرَكَهَا قَائِمَةً فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ فَأَجَازَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ ذَلِكَ كُلَّهُ فَصَارَتْ الْفَرِيضَةُ سَبْعَ عَشْرَةَ رُكْعَةً»^۴؛ «خداوند عز و جل نماز را دو رکعت دو رکعت واجب کرد تا به ده رکعت رسید.

۱. النساء / ۱۰۱

۲. الکافی للکلینی، ج ۳، ص ۴۵۸؛ من لا یحضره الفقیه لابن بابویه، ج ۱، ص ۴۶۴؛ تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۳، ص ۳۰۰
 ۳. برای این روایات، بنگرید به: موطأ مالک، ج ۱، ص ۱۴۶؛ مسند الشافعی، ص ۱۵۷؛ مسند أحمد، ج ۶، ص ۲۴۱؛ صحیح البخاری، ج ۴، ص ۲۶۷؛ صحیح مسلم، ج ۲، ص ۱۴۲؛ سنن أبي داود، ج ۱، ص ۲۶۹؛ سنن النسائي، ج ۱، ص ۲۲۵.
 ۴. الکافی للکلینی، ج ۱، ص ۲۶۶

سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم دو رکعت به نماز ظهر، عصر و عشاء و یک رکعت به نماز مغرب افزود، پس آن با فریضه همسان شد و ترکش جز در سفر جایز نیست و برای نماز مغرب یک رکعت اختصاص داد و آن را در سفر و حضر بر جا گذاشت. پس خداوند عز و جل به او تمام آن را اجازه داد و به این ترتیب، فریضه هفده رکعت شد» و این دیدگاهی است که شبهه را از اساس ساقط می کند.

* برای توضیحات بیشتر، به متن عربی مراجعه کنید.

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوهای اشی خراسانی
مجلس آیت الله العظمی خراسانی

www.alkhorasani.com

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوهای اشی خراسانی حفظه الله تعالى

صفحه توییتر پایگاه

صفحه اینستاگرام پایگاه

صفحه تلگرام پایگاه

صفحه فیسبوک پایگاه

لینک یوتیوب

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.